

ний і лінгвоаксіологічний виміри» є самостійним, логічно структурованим, цілісним і завершеним дослідженням, виконаним на високому фаховому рівні. Вона характеризується легкістю викладу й стилістичною досконалістю. Працю слід усіляко вітати, — адже вона належить до мовознавчих досліджень, заснованих на міждисциплінарному синтезі лінгвістичних, психологічних, філософських, етичних, культурологічних та інших знань.

В. Ярмак

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
м. Київ, Україна
Електронна пошта: veronikaarmak1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5670-4440>

V. Yarmak

O.O. Potebnia institute of Linguistics NAS of Ukraine
Kyiv, Ukraine
E-mail: veronikaarmak1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5670-4440>

Nikolaienko L. I.

THE REPRESENTATION OF THE EMOTIONS OF ENVY AND COMPASSION IN THE POLISH, RUSSIAN AND UKRAINIAN LANGUAGES: SEMANTIC-COGNITIVE AND LINGUOAXIOLOGICAL ASPECTS

Kyiv : Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 2021. 412 p.

Дата надходження до редакції — 13.10.2021

Дата затвердження редакцією — 18.10.2021

DOI 10.33190/0027-2833-321-2021-6-008

Яремко Я., Лужецька Н.

ІВАН ФРАНКО І ПОСТУП НОВІТНЬОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Львів : Априорі, 2021. 432 с.

Цьогоріч лінгвістичне франкознавство збагатилося новим вагомим дослідженням. Це монографія доктора філологічних наук, професора Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Ярослава Яремка та кандидата філологічних наук, доцента цього ж університету Наталії Лужецької «Іван Франко і поступ новітньої лінгвістики», яка побачила світ у львівському видавництві «Априорі».

Попри те що термінологічна проблематика у мовній картині світу Івана Франка була й залишається в полі зору численних науковців, вона потребує щоразу нових підходів до вивчення, зокрема, у контексті лінгвокогнітологічної парадигми. У цьому й полягає новаторство рецензованої праці.

Лінгвокогнітологічні ідеї Івана Франка, на думку авторів, створили методологічні підвалини українського антропологічного термінознавства та є об'єктом пропонованого дослідження. Як стверджують науковці, «комплексна характеристика термінів-політонімів <...> у національному дискурсі

Івана Франка потребує спостережень не лише за їхнім лексикографічним значенням, а й за прагматичним наповненням» (с. 9).

Монографія складається з чотирьох розділів. У першому, ключовому розділі — «Теоретико-методологічні засади І. Франка як термінознавця і термінотворця: міждисциплінарний вимір» (с. 18–95) — висвітлено модерні, за своєю суттю когнітологічні ідеї митця-вченого, які, на думку дослідників, на століття випередили тогочасну українську (і не тільки) мовознавчу думку та створили методологічне підґрунтя для постання новітніх міждисциплінарних наук — української когнітивної лінгвістики, психолінгвістики, лінгвополітології, теорії комунікації. Лінгвістичне новаторство пульсує у тих питаннях мислителя-науковця, які є актуальними для антропоцентричної НАВІЩО/ЧОМУ-лінгвістики, а саме: «як багато важить слово»; що є «змістом нашого внутрішнього “я”»; «нашого внутрішнього, немовби з нами народженого світу, — відбиттям нашої думки», або ж, як сказали б сучасні когнітологи, національної ментальності; чому «плекання мови» є важливим «політичним чинником» (неполітична культура — це *contradictio in adjecto* «внутрішня суперечність»); який зв'язок між «духовним обличчям», «духовною фізіономією», «складом душі» та мовою; яка роль «закону непропашої сили» у взаємодії мисленнєвих і комунікативних чинників у процесі себе- і світопізнання; що таке «подвійна свідомість»; почасти, в чому полягає «велика ресорпційна сила нижньої свідомості»; чому «знання предавнє відчутти треба, серцем зрозуміть»; які суспільно-психологічні витоки «язикового роздвоєння» — «глибокий психологічний проблем, якого коріння сягає малодосліджених досі тайників...»; чому «те роздвоєння мститья»; як взаємодіють «закони асоціації ідей» і «духова діяльність людська» (с. 44–45) та багато ін.

Зреалізований у монографії когнітивно-дискурсний аналіз Франкового тексту (наукового, публіцистичного, художнього, епістолярного) уможливив актуалізацію відповідей ученого-енциклопедиста на поставлені ним же питання. Як питання, так і відповіді дають підстави авторам рецензованого дослідження кваліфікувати лінгвістичне (міждисциплінарне) новаторство І. Франка як квінтесенцію сучасного антропологічного термінознавства.

За спостереженням Я. Яремка та Н. Лужецької, Іван Франко наповнював новими поняттями і їх носіями — термінами — не лише мовознавство, літературознавство, історію, а й так звані неканонічні науки — філософію, психологію, політологію тощо. І цей процес термінотворення вкорінений у площину міждисциплінарної (антропоцентричної) тріади «культура — свідомість — мовлення». Адже письменник наголошував на важливості рідної мови для духовного становлення людини.

Цікавим є той факт, що автори монографії простежують світоглядну еволюцію І. Франка, яка пов'язана з пошуком мовної самоідентифікації як дороги до себе, до національного «Я». Політика бездержавності позначилася на суспільному мисленні українців та істотно ускладнила соціолінгвістичну ситуацію кінця ХІХ ст. Тож надзавдання письменника полягало в тому, щоб рідну мову, яка навіть у візії українофілів (М. Костомарова, М. Драгоманова) призначена тільки для «домашнього обихода», перетворити у поліфункціональну — інтелектуально самодостатню, суспільно престижну, ментально націєтворчу.

Як переконливо стверджують автори рецензованої праці, теоретико-методологічні засади мовознавця-новатора, втілені у його термінологічній практиці, стали стратегічним дороговказом для подальшої розбудови української літературної мови, щоб освоювати, за Франком, не лише «нові поля

невідомих досі понять»¹, а й «присвоювати нашому народові культурні здобутки інших народів і знайомити інших з його життям»².

Тому цілком слушним і логічно вмотивованим є другий розділ монографії — «Іван Франко та проблема модернізації українського мовно-культурного простору кінця ХІХ — початку ХХ ст.» (с. 96–139). Тут ідеться про Франка-енциклопедиста, Франка-інтелектуала, який формує мовну особистість нового типу — національно гідну і культурно соборну. Ідеал національної самостійності мислитель сприймає в органічному зв'язку з національною мовною особистістю, яка викристалізовується завдяки націософському мисленню, а отже, й політичній картині світу.

Тут вартими уваги є погляди І. Франка щодо відповідності політичних термінів політичним реаліям (а така невідповідність між дефініцією і реалією — доволі поширене явище).

У третьому розділі — «Політична термінологіка Івана Франка як репрезентація новітнього політичного знання» (с. 140–232) — увага зацентрована на тематичній стратифікації Франкового лексикону, на джерелах і шляхах формування політичного словника автора (лексикографічний аспект).

Суттєво важливим є підрозділ «Імплицитні текстові засоби в націософських працях Івана Франка» (с. 218–232). Автори монографії аналізують політичний дискурс письменника з погляду лінгвістики та культурології (що, зрештою, простежуємо і в інших розділах дослідження). Серед текстових засобів імплицитності виокремлено пресупозиції та імплікації, натомість підтекстові засоби формують іронічні та саркастичні натяки, що є невід'ємною рисою ідіостилу письменника.

Найбільшим за обсягом є четвертий розділ монографії «Пізнаючи Франкову концептосферу...» (с. 233–368), який вартий особливої уваги і може, на наш погляд, бути видрукований як окрема наукова розвідка. Дослідники не оминають дискусійного питання щодо тлумачення концепту, його структурної і змістової моделі, а відтак аналізують цей феномен у візії Івана Франка. Наскрізність використання терміна *концепт* простежують у різних дискурсах митця — публіцистичному, науковому, художньому, епістолярному. У кожному з них концепт виступає як духовно-культурний орієнтир, що акумулює в собі значення «думка, ідея, погляд». До таких «світоглядних термінів» у лінгвофілософському дискурсі Івана Франка належать концепти «*цілий чоловік*», *народ*, *нація*, *поступ*, *революціонізм*. Апелюючи до етичних ідеалів Івана Франка, його світоглядних устремлінь, дослідники звертають увагу на життєві максими письменника, пов'язані з морально-етичним вибором.

Науковці обґрунтовано доводять, що «завершальним рівнем у структурі комунікативної особистості є трансцендентний. Без цього рівня неможливе творення духовних цінностей» (с. 310). Звідси випливає логічне питання про вивчення не лише мовної (мовленнєвої), а й концептуальної (цілісної) особистості.

Прикметно, що завдяки ретельному контекстуально-інтерпретаційному аналізу різнотипних текстів авторам вдалося простежити надзвичайно тонку межу між терміном і концептом, виявити найделікатніші грані метафоричної трансформації термінів-політонімів, побачити новаторство універсальної термінологічної практики Івана Франка та джерела її виникнення.

¹ Цит. за: Франко І. Михайло П[єтрович] Старицький. *Зібрання творів у п'ятдесяти томах*. Т. 33. Київ : Наук. думка, 1982. С. 375.

² Цит. за: Франко І. Промова на 25-літньому ювілеї. *Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах*. Київ : Наук. думка, 1981. Т. 31. С. 309.

Відзначимо, що структура монографії добре продумана, розділи взаємодоповнювальні і фахово висвітлені. Однак, на наш погляд, певної уніфікації потребують терміни *мовна* і *мовленнєва особистість* (розділ 2, с. 101–102, 104). У четвертому розділі можна було б виокремити концепти *воля*, *духовність*, *патріотизм*, які б органічно вливалися у надмовний (трансцедентний) вимір людської екзистенції, забезпечуючи її цілісність і довершеність. Але досягнути всесвіт Франкового Слова — завдання не з легких, тому погоджуємося з авторським баченням основних маркерів ідіостилю письменника, виокремленням ключових концептів як засобів модерного світо- і смислотворення.

Із певністю можемо стверджувати, що монографія Я. Яремка та Н. Лужецької «Іван Франко і поступ новітньої лінгвістики» заповнила відчутну прогалину у лінгвістичному франкознавстві, стала предтечею якісно іншого, інтерлінгвістичного (лінгвокогнітологічного) вектора аналізу спадщини митця, багатогранно розкрила потенціал Слова, що так «много важить!» і для самого українського Мойсея, і для авторів зокрема. Отже, мовознавцям вдалося оприятити нові грані «Франка незнаного» (С. Маланюк).

Дослідження, безперечно, варте уваги науковців, викладачів, аспірантів і студентів та всіх, кого цікавлять проблеми антропологічного термінознавства й лінгвістичної франкіани.

У. Галів

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
м.Дрогобич, Україна
Електронна пошта: uliana_mishchuk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8511-1484>

U. Haliv

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Drohobych, Ukraine
E-mail: uliana_mishchuk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8511-1484>

Yaremko Ya., Luzhetska N.

IVAN FRANKO AND PROGRESS OF MODERN LINGUISTICS

Lviv : Apriori, 2021. 432 p.

Дата надходження до редакції — 07.10.2021

Дата затвердження редакцією — 13.10.2021